

РИСЬ ЄВРАЗІЙСЬКА (*LYNX LYNX*) У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Михайло Химин

Національний природний парк Прип'ять-Стохід (Любешів, Волинська обл.)

e-mail: michaelkhymyn@ukr.net; orcid: 0000-0002-8624-0069

Khymyn M. Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Volyn Oblast. — Materials on the registration of the Eurasian lynx in the region for 1958–2024 have been collected and summarized. A total of 50 observations (31 of them for the period 2001–2024) are known about it at different times of the year (most often in autumn and winter). Most of the registrations are in the north-eastern part of the region. After analysing the lynx observation materials collected over the last 25 years, its total population in the region is estimated at 14–19 individuals. There are at least three known territories of females where they have been recorded with young individuals. The current range of the lynx almost completely coincides with its range 100 years ago, but its population has decreased by more than a third during this period. The unsatisfactory state of Eurasian lynx conservation in the region is indicated by the known facts of 13 individuals being shot between 1958 and 2009 (four of them after it was listed in the Red Book of Ukraine).

ВСТУП

Рись євразійська — *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758) — рідкісний вид ссавців у Волинській обл. і загалом в Україні. У літературних джерелах XIX та початку XX ст. знаходимо інформацію про цього звіра з Волині як історичної території, котра включає сучасні Волинську, Рівненську, частини Житомирської, Тернопільської та Хмельницької обл. (Brandt, 1862; Jetowicki, 1868; Langkavel, 1886; Pax, 1917).

Перші детальні дані про поширення і чисельність рисі, які стосуються Волинської обл., можна виділити з матеріалів її інвентаризації, проведеної на початку 1929 р. на території державних лісів Польщі, зокрема, з частини тодішньої Луцької Дирекції Державних Лісів. На той час там зареєстрували 27 особин рисі у таких надлісництвах: Троянівське (тепер Камінь-Каширський р-н, окол. с. Троянівка, ДП «Маневицьке лісомисливське господарство») — 15 ос., Луцьке (тепер Луцький р-н, ДП «Ківерцівське лісове господарство») — 6 ос., Кримнівське (тепер Ковельський р-н, ДП «Ковельське лісове господарство») — 3 ос., Любомльське (тепер Ковельський р-н, ДП «Любомльське лісове господарство») — 3 ос. (Ejsmont, 1929).

Пізніше у літературі наводили дані переважно лише про наявність рисі на Волині, як у радянський період (Татаринов, 1956; Сокур, 1961), так і у період незалежності України (Жила, 1999, 2002, 2012). Деякі дані про рись є у зведеннях про фауну територій і об'єктів природно-заповідного фонду (загальнозоологічний заказник «Рись», Черемський природний заповідник, національний природний парк «Прип'ять-Стохід») (Химин et al., 1999, 2006; Химин et al., 2010). Лише в окремих публікаціях наведено детальніші дані для Волині в широкому розумінні (Загороднюк & Різун, 2022) та Камінь-Каширського р-ну Волинської обл. (Химин, 2021).

Останніми роками зібрано нову інформацію про реєстрацію рисі на території Волинської обл., а також упорядковано неопубліковані дані, зібрані автором, починаючи з 1994 р. У зв'язку з цим виникла потреба в їхньому узагальненні. Отже, метою роботи є узагальнення всіх відомих реєстрацій рисі євразійської та оцінка її чисельності на досліджуваній території.

РЕЗУЛЬТАТИ І ЇХНЕ ОБГОВОРЕННЯ

Матеріали про рись євразійську на території Волинської обл. зібрано за період 1958–2024 рр. Частину даних отримано за власними спостереженнями, а більшість матеріалу зібрано завдяки повідомленням від співробітників мисливських і лісових господарств, природоохоронців, а також за наявними літературними джерелами. У переважній більшості реєстрації рисі здійснено на підставі візуальних спостережень її слідів і лише окремі з них — прями спостереження, в т. ч. фіксації застрелених особин, реєстрації з фотопасток.

Далі наведено узагальнену інформацію про реєстрації рисі євразійської за період 1958–2024 рр. по адміністративних районах Волинської обл., з нумерацією, що відповідає номерам на мапі (див. рисунок).

Знахідки рисі євразійської на території Волинської області у 1958–2024 рр.

Умовні позначення:

- жовті кружечки — знахідки за 1958–2000 рр.,
- червоні — спостереження одиноких особин у 2002–2024 рр.,
- зелені — групи по 2–4 особини, самиці з молодими у 2001–2024 рр.

Ковельський район:

1 — грудень 1971 р., застрелений самець (14 кг) біля с. Піща, ліс (В. Шибенюк, особ. повід.); 2 — 2021 р., 4 ос. (2 ad. і 2 juv.), с. Заболоття, переміщення біля кордону з Білоруссю (дані П. Войтка) (Загороднюк & Різун, 2022); 3 — листопад–грудень 1958 р., 1 ос. застрелена поблизу с. Велимче (Лі. Динь, особ. повід.); 4 — жовтень 2020 р., 1 самець, зима 2021 р., 1 ос. (візуальне спостереження, сліди), с. Грабове, переміщення в бік м. Любомль (П. Войтко, особ. повід.); (Загороднюк & Різун, 2022); 5 — 07.12.2008, 1 ос. (сліди), с. Поворськ, СЛАТ «Тур», Поворське л-во (П. Смаль, особ. повід.); 6 — січень 2020 р., 1 ос. (сліди), с. Мар'янівка, СЛАТ «Тур» (усне повід. лісової охорони); 7 — січень–лютий 1998 р., 1 ос. (сліди), с. Гулівка, СЛАТ «Тур», Підрізьке л-во, ур. Утрини, вільшняк, сліди у напрямку зал. ст. «Рись» (повід. лісової охорони).

Камінь-Каширський район:

8 — 1976 р., 1 ос. застрелена біля с. Велика Глуша, ДП «Любешівське ЛМГ», Великоглушанське л-во (Ф. Тарасюк, особ. повід.) (Химин, 2021); **9** — січень–лютий 2021 р., 1 ос. (сліди), с. Ветли, ДП «Любешівське ЛМГ» (А. Масюк, особ. повід.); **10** — січень–лютий 2021 р., 1 ос. (сліди), с. Дольськ, ДП «Любешівське ЛМГ», Великоглушанське л-во (А. Масюк, особ. повід.); **11** — 1969 р., 1 ос. застрелена біля с. Дольськ — с. Сваловичі, ДП «Любешівське ЛМГ», Дольське (Сваловицьке) л-во, ур. Сваловицька дача (Ю. Корх, особ. повід.); (Химин *et al.*, 2010), 19.02.2010 — 1 ос. (свіжі сліди), ур. Нігин, перехід через підвищення, поросле сосновим лісом у болото з чагарниками, НПП «Прип'ять-Стохід» (М. Химин) (Химин, 2021); **12** — грудень 2009 р., 1 ос. застрелена біля с. Нові Червища, ДП «Маневицьке ЛМГ», Новочервищанське л-во (П. Смалъ, особ. повід.) (Химин, 2021); **13** — листопад–грудень 1995 р., 1 ос. застрелена біля с. Нуйне, ДП «Камінь-Каширське ЛМГ», опудало у місцевого єгеря (В. Граковський, особ. повід.) (Химин, 2021); **14** — грудень 2019 р., 1 ос., с. Пішане, ДП «Камінь-Каширське ЛМГ», Великообзирське л-во (С. Федік, особ. повід.) (Химин, 2021), грудень 2021 р., 1 ос. (сліди), там само (С. Федік, особ. повід.); **15** — 10.11.2007, 4 ос. (1 — застрелена, 3 — втекли) біля с. Великий Обзир — с. Боровне, ДП «Камінь-Каширське ЛМГ», Великообзирське л-во, грудень 2016 р., 2 ос. (В. Монець, особ. повід.) (Химин, 2021); **16** — 29.01.2016, 1 ос. (сліди), с. Лишнівка, ДП «Городоцьке ЛГ», Лишнівське л-во, осново-ялиновий ліс (М. Химин) (Химин, 2021); **17** — листопад–грудень 1988 р. — січень–лютий 1989 р., 1 ос. (сліди), с. Замостя — с. Серхів, тепер Черемський природний заповідник (Є. Хаїнський, особ. повід.) (Химин, 2006), березень 1994 р., 1 ос. (ад. самець застрелений), листопад–грудень 1996 р., 1 ос. застрелена біля с. Замостя, тепер Черемський природний заповідник (В. Рокуд, особ. повід.); 28.02.2009, 1 ос. (сліди), межа Черемського природного заповідника і Карасинського л-ва (З. Колісник, особ. повід.) (Химин, 2021), 15.02.2016, 1 ос., Черемський природний заповідник, сосновий ліс, бурелом (М. Химин); **18** — 1978 р., 1 ос. застрелена біля с. Серхів, тепер Черемський природний заповідник (повід. лісової охорони) (Химин, 2021); **19** — 2012–2022 рр., прями візуальні спостереження, с. Серхів, ДП «Маневицьке ЛМГ», Карасинське л-во (Загороднюк & Різун, 2022); **20** — вересень 1993 р., 1 ос., с. Троянівка, ДП «Городоцьке ЛГ», Троянівське л-во (В. Шибенюк, особ. повід.), вересень 1994 р., 1 ос. (повід. лісова охорона), грудень 1994 р., 1 ос. (сліди), (М. Довжик, особ. повід.) (Химин, 2021); **21** — 1970–1980-ті рр., 1–2 ос. (сліди, візуальні спостереження), січень–лютий 2016 р., 1 ос. (сліди), с. Троянівка, ДП «Городоцьке ЛГ», Борове л-во, загальнозоологічний заказник «Рись» (повід. лісова охорона), січень 1993 р., 1 ос. (застрелена), ялиново-сосновий ліс (В. Шибенюк, особ. повід.); 25.01.1995, 1 ос. (візуально і сліди), буреломний ялиново-сосновий ліс (М. Химин, В. Граковський); листопад–грудень 2001 р. та січень–лютий 2002 р., 08.11.2002, 1 ос. (сліди), (А. Підпригора, особ. повід.) (Химин, 2021); **22** — 21.10.2024, самиця з 2 юв., с. Софіянівка, ДП «Маневицьке ЛМГ», Софіянівське л-во, знято на фото і відео (В. Роздіган, особ. повід.); **23** — 2020–2021 рр., околиці с-ща Маневичі, візуальні спостереження і сліди (Загороднюк & Різун, 2022); **24** — січень–лютий 1998 р., 1 ос. (сліди), с-ще Маневичі, ДП «Маневицьке ЛМГ», Маневичьке л-во, сліди вели лісом вздовж залізниці на схід (Д. Савчук, особ. повід.) (Химин, 2021); **25** — 18.11.2022, 1 ос. (сліди), с. Вовчецьк, ДП «Маневицьке ЛМГ», Вовчецьке л-во, рух в напрямку Рівненської обл. (Е. Різун) (Загороднюк & Різун, 2022).

Луцький район:

26 — 01.02.2002, 1 ос. (свіжі сліди) поблизу с. Велика Осниця, ДП «Колківське ЛГ», Великоосницьке л-во, сліди вели вздовж лісового струмка і канами (М. Химин); **27** — 30.12.2021, 1 ос. поблизу с. Берестяне, ДП «Ківерцівське ЛГ», Берестянське і Холоневицьке л-ва, НПП «Цуманська пуща» (Б. Громик, особ. повід.); **28** — 30.12.2021, 1 ad., 1 юв. (сліди на снігу та подряпини кігтями на стовбурах молодих дерев) поблизу с. Берестяне, ДП «Ківерцівське ЛГ», Берестянське л-во, НПП «Цуманська пуща» (М. Химин, В. Деркач); **29** — листопад–грудень 1991 р., 1 ос., с-ще Цумань, ДП «Ківерцівське л-во», межа Цуманського та Горинського л-в, НПП «Цуманська пуща» (повід. лісової охорони); **30** — січень 2016 р., 2 ос., с-ще Цумань, ДП «Ківерцівське ЛГ», Цуманське л-во (Г. Денисюк), 20.01.2018, 2 ос. (1 ad., 1 юв.), Горинське л-во (повід. лісової охорони); **31** — 05.06.2021, 1 ос. (сліди), с-ще Цумань, ДП «Ківерцівське ЛГ», Цуманське л-во, галявина, вируб, піщане підвищення на краю заболоченого лісу (М. Химин).

Загалом на території Волинської обл. відомо щонайменше про 50 спостережень рисі за період 1958–2024 рр., із них 31 — за 2001–2024 рр. Крім того, є й інші дані про спостереження, здобуття і навіть спроби продажу шкір цього звіра, але без конкретних географічних або лісогосподарських прив'язок і без дат. Такі дані не бралися до уваги. Більшість реєстрацій рисі євразійської припадає на осінньо-зимовий період через можливість її виявлення за відбитками лап на сніговому покриві. Переважна більшість реєстрацій припадає на північно-східну частину області та, ймовірно, має територіальні зв'язки з Білоруссю на півночі та Рівненською обл. на сході, на що також вказують різні автори (Жила, 2002, 2012; Загороднюк & Різун, 2022).

Сучасне поширення рисі майже повністю збігається з її поширенням 100 років тому (Ejmont, 1929), тому можна говорити про збереження або відновлення її історичного ареалу у Волинській області. Поряд із тим, варто зауважити, що збільшення кількості її реєстрацій в останні роки характеризується, на нашу думку, не стільки збільшенням її чисельності, скільки зростанням інтересу наукових кіл і збору інформації про неї.

За аналізом усіх реєстрацій за останні 25 років загальну чисельність рисі євразійської оцінили у 14–19 ос. При цьому відомі мінімум 3 території (Великообзирська, Троянівська і Цуманська), де самиць реєстрували з молодими особинами. Отже, сучасна кількість рисі в області знизилася не менш ніж на третину порівняно з її кількістю 100-річної давності (27 ос.) (Ejmont, 1929). Відомо також про 13 випадків відстрілу цього звіра за період 1958–2009 рр., у т. ч. 4 — після занесення його до списків Червоної книги України, а також випадок спроби продажу двох шкір у 2019 р.

ВИСНОВКИ

Узагальнено інформацію про поширення рисі євразійської на території Волинської обл.; усього зібрано дані про 50 реєстрацій виду.

Основне місце поширення рисі — північно-східна частина області. Сучасна її чисельність в області оцінена у 14–19 ос. Зокрема, відомо про мінімум 3 території, де реєстрували самок з приплодом.

Сучасне поширення рисі на території Волинської обл. майже повністю збігається з її поширенням у регіоні 100 років тому, а кількість виду за цей період скоротилася більш ніж на третину.

Стан вивчення й охорони рисі в області та її охорона перебувають не на належному рівні, про що свідчать окремі факти браконьєрського відстрілу та ймовірна недооцінка чисельності цього виду.

ПОДЯКИ

Автор висловлює щире вдячність усім спостерігачам рисі євразійської на території Волинської області за надану про неї інформацію, серед них — В. Шибенюк, П. Войтко, Л. Динь, П. Смаль, Ф. Тарасюк, А. Масюк, Ю. Корх, В. Граковський, С. Федік, В. Монеть, С. Хаїнський, В. Роқун, З. Колісник, М. Довжик, А. Підпригора, В. Роздіган, Д. Савчук, Б. Громик, В. Деркач і Г. Денисюк.

ЛІТЕРАТУРА

Жила, С. М. (1999). Рись (*Felis lynx*) в Українському Поліссі. У *Поліському природному заповіднику — 30 років: Збірник наукових праць* (с. 93–99). Житомир.

Жила, С. М. (2002). Рись в Українському Поліссі: стан популяції та поширення. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, 30, 61–64.

Жила, С. (2012). Поліська популяція рисі (*Lynx lynx*) в Україні та план дій щодо її збереження. *Праці Теріологічної школи*, 11, 98–112. <https://doi.org/10.15407/ptt2012.11.098>

Загороднюк, І., та Різун, Е. (2022). Рись євразійська (*Lynx lynx*) в Українському Поліссі: біогеографічний аналіз. *Theriologia Ukrainica*, 24, 104–119. <https://doi.org/10.15407/TU2410>

Сокур, І. Т. (1961). *Історичні зміни та використання фауни ссавців України*. Видавництво АН УРСР, Київ, 1–86.

Татаринів, К. А. (1956). *Звірі західних областей України (Матеріали до вивчення фауни Української РСР)*. Видавництво АН УРСР, Київ, 1–188.

Химин, М., Жила, С., Швед, І., Тимочко, А., Франчук, М., та Кияшко, В. (Ред.). (1999). *Природно-заповідний фонд Волинської області: огляд територій і об'єктів природно-заповідного фонду в розрізі районів*. Луцьк. 48 с.

Химин, М. (2006). Фауна хребетних (*Vertebrata*) Черемського природного заповідника. У *Природа Західного Полісся та прилеглих територій: Збірник наукових праць* (Вип. 3, с. 289–305). Луцьк.

Химин, М. В., Клестов, М. Л., Башта, А. Т. В., Бокотей, А. А., Кузьо, І. М., Матюшенко, Р. С., Скопецький, В. Й., Шевчук, М. П., Шидловський, В. П., і Швидка, О. В. (2010). *Національний природний парк «Прип'ять-Стохід». Тваринний світ*. Фітосоціоцентр, Київ, 1–171.

Химин, М. (2021). Знахідки рисі євразійської *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758) на території Камінь-Каширського району Волинської області. *Науковий вісник національного природного парку «Прип'ять-Стохід», 11(2)*, 53–56.

Brandt, J. F. (1862). Bemerkungen über die Wirbelthiere des nördlichen europäischen Russland, besonders des nördlichen Urals. In *Archiv für wissenschaftliche Kunde von Russland*, 21 (pp. 365–414). Georg Reimer, Berlin.

Ejsmont, J. (1929). Rys w dzisiejszej Polsce. *Ochrona Przyrody*, 9, 36–38.

Jetowicki, N. (1868). Chasse au renard en Volhynie. *La Chasse Illustrée: Journal des Plaisirs de la Ferme et du Château*, 41, 323–326.

Langkavel, V. (1886). Die Verbreitung der Luchse. *Zoologische Jahrbücher: Zeitschrift für Systematik, Geographie und Biologie der Thiere*, 1(3–4), 703–722.

Pax, F. (1917). Der Kulturzustand Polens in seiner Bedeutung für die Tierwelt. *Die Naturwissenschaften*, 5(37), 581–587.

РЕЗЮМЕ

Химин М. Рись євразійська (*Lynx lynx*) у Волинській області. — Зібрано й узагальнено матеріали про реєстрації рисі євразійської на території області за 1958–2024 рр. Всього відомо про 50 спостережень (із них 31 – за період 2001–2024 рр.) її у різні періоди року (найчастіше в осінньо-зимовий період). Найбільше реєстрацій припадає на північно-східну частину області. Після аналізу матеріалів спостережень рисі, зібраних за останні 25 років, загальну її чисельність в області оцінено у 14–19 особин. Відомі мінімум 3 території самиць, де їх реєстрували з молодими особинами. Сучасний ареал рисі майже повністю збігається з її ареалом 100 років тому, проте кількість за цей період скоротилася більш ніж на третину. На незадовільний стан охорони рисі євразійської в області вказують відомі факти відстрілу 13 особин за період 1958–2009 рр. (4 з них після занесення її до Червоної книги України).